

správný, musíme — jak uvedeno — srovnávací základnu vypočítati ještě tak, že od dnešního zahraničního obchodu Protektorátu odčítáme ten obchod, jenž byl dříve obchodem vnitřním\*) (nebo že bychom obráceně k dřívějšímu zahraničnímu obchodu ještě připočetli tehdejší vnitřní obchod s oblastmi od nynějších českých zemí oddělenými, kterýžto obchod však číselně neznáme). Ale takto vypočítaná srovnávací základna má malou praktickou cenu pro posouzení skutečných poměrů. Vidíme to nejlépe na dovozu. Abychom se dopočetli stejné srovnávací základny, ponecháváme zahraniční dovoz r. 1929 celý, jen redukováný na území Protektorátu, a pro rok 1939 bereme skutečný dovoz Protektorátu, ale od něho odečítáme to, co je dnes sice dovozem z celní ciziny, ale co r. 1929 bylo vnitřním obchodem. To je na příklad celý dovoz uhlí ze Sudet. Ale tím srovnáváme dva ideální, neživotné stavy, které ve skutečnosti neexistují: dnešní české země jsou bez hnědého uhlí, musí je dovážet, mají jinou hospodářskou skladbu. Tato rozdílnost hospodářské skladby znemožňuje najít přijatelnou srovnávací základnu. Pokusili-li jsme se o to přece, pak také proto, abychom na řečené obtíže ukázali. U vývozu nejsou rozdíly tak veliké

Přes všechnu nepřesnost hořejších čísel vychází najevo, že náš vývoz neklesl tolik, co dovoz. Je to výsledek všemožného úsilí našeho o vývoz, jak to odpovídá také zvýšenému významu vývozu v nových našich poměrech. Bohužel se nám zatím nedaří ještě druhá nezbytnost, t. j. nejen náležitý vývoz celkový, ale dostatečný vývoz do zemí s volným devisovým hospodářstvím. Na úspěchu v tomto směru závisí, budeme-li mít dostatek devis na potřebný dovoz surovin. To je dnes kardinální otázka našeho hospodářství.

—vk—

## Změněná spotřeba v českých zemích.

Politické změny v září loni a letos v březnu způsobily dokonalou změnu hospodářských poměrů v zemích českých. Bylo o nich již pojednáno v Obzoru i jinde. Všechna tato šetření se setkávala s obtížemi, neboť nebylo tu měřítko, které by přesně určovalo klíč, jakým podílem se na jednotlivých složkách hospodářství účastnila oddělená území a jakým zbylé české země.

V této práci se pokoušíme o odhad změn ve spotřebě. Není to lehké. Předpoklady pro šetření změn ve spotřebě jsou často mnohem těžší než ve výrobě nebo některých jiných složkách hospodářství. Nejen se ukázalo, že předběžné výsledky se liší, ale často byly v rozporu se skutečností. Tyto slabiny odhadů velmi brzy zjistily zejména kartelní organizace. Za pomoci odborné praxe sestavujeme tuto práci. Směřuje k co možná nejpřesnějším odhadům změn ve spotřebě.

Práce má své vady:

1. Nedá se zjistit automobilová přeprava mezi dnešním územím Protektorátu a Sudetami nebo východními zeměmi, která právě u spotřeby potravin a poživatin hraje tak velkou úlohu.

2. Těžko lze stanovit podíly jednotlivých celků na zahraničním obchodě býv. Československa nebo Česko-Slovenska. Až na zjistitelné a přímo zaznamenané výjimky byl brán jako průměr 10% podíl Slovenska a Podk. Rusi ze zahraničního obchodu ČSR., ze zbytku (90%) pak, který byl brán za základ (= 100%), připadá 37% spotřeby na části českých zemí, připojené k Říši a k Polsku, a zbývající část 63% tvoří podíl dnešního území Protektorátu.

\*) V období od 16. března do 30. dubna 1939 činil dovoz z připojených území a Slovenska 47% a vývoz do těchto území 30% celkového dovozu či vývozu Protektorátu.

3. Jsou velmi pochybná data, pokud vycházejí ze zjišťování zdaněného množství pro konsum (zatajování skutečných dat z důvodů daňových, počítání spotřeby v oborech, které převážnou většinou jsou na jednom či druhém území a kde zdanění se počítá přímo u zdroje či v továrně, a nikoliv na místě spotřebním).

4. Jde o pouhé odhady tam, kde přímá spotřeba nebyla vůbec statisticky zjišťována.

Pokud se v článku přihlíží ke srovnání s lety předcházejícími, bylo použito dat státního úřadu statistického. Pro připojenou tabulku spotřeby zjistitelných statků v různých státech, jakož i pro některé jiné vývody, bylo použito dat ze Statistických ročenek, Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, Dr. J. Hejdy „Krise a spotřeba“ a ze studie Společnosti národů „The World Production and Prices“.

### Spotřeba na jednoho obyvatele podle zemí.

(Kilogramů, příp. litrů či kusů v průměru roku 1936/37 a jenom podle úředního zjištění.)

| Druh spotřeby        | Belgie | ČSR   | Dánsko | Francie | Italie | Říše  | Švýcars | V. Bri-<br>tanie | USA   |
|----------------------|--------|-------|--------|---------|--------|-------|---------|------------------|-------|
| maso hovězí a telecí | 18.5   | 12.5  | 24.9   | 23.5    | 9.2    | 15.0  | 23.5    | 31.7             | 29.7  |
| vepřové . .          | 20.3   | 12.2  | 31.4   | 9.76    | 5.3    | 27.6  | 20.2    | 20.0             | 24.9  |
| úhrnem . .           | 41.2   | 25.4  | —      | 36.6    | 16.1   | 45.9  | 45.3    | 65.1             | 57.5  |
| ryby . . . .         | 8.4    | 1.5   | 15.5   | —       | 5.6    | 12.2  | 2.3     | 21.4             | —     |
| vepřové sádlo . .    | —      | 5.1   | 0.8    | —       | —      | 8.1   | —       | —                | —     |
| máslo . . . . .      | 9.0    | —     | 9.1    | 6.4     | 1.1    | 8.9   | 6.8     | 11.2             | 7.69  |
| umělé tuky . . .     | 5.5    | —     | 21.0   | —       | 3.7    | 5.4   | —       | —                | 5.0   |
| olej . . . . .       | —      | —     | —      | —       | 5.8    | 2.4   | 6.7     | —                | —     |
| mléko . . . . .      | —      | —     | —      | —       | 32.8   | 110.— | 244.—   | —                | —     |
| vejce . . . . .      | —      | —     | 6.6    | —       | 6.6    | 124.— | 159.—   | 158.—            | 197.— |
| sýr . . . . .        | —      | —     | 6.1    | 5.4     | 4.3    | 5.4   | 9.1     | —                | 2.51  |
| mouka pšeničná .     | —      | 56.1  | 46.6   | —       | 118.7  | 55.7  | —       | —                | 74.0  |
| mouka žitná . . .    | —      | 41.1  | 43.3   | —       | 24.3*) | 55.0  | —       | —                | —     |
| cukr . . . . .       | 27.8   | 22.4  | 51.5   | 23.5    | 6.8    | 24.0  | 36.1    | 43.7             | 43.6  |
| citrony . . . . .    | —      | 0.9   | 0.43   | —       | —      | 0.9   | 10.7    | —                | —     |
| pomeranče . . . .    | 9.6    | 1.6   | 7.3    | 6.89    | —      | 1.4   | 10.7    | —                | —     |
| banány . . . . .     | —      | —     | 0.78   | —       | —      | —     | 10.7    | —                | —     |
| káva . . . . .       | 6.2    | 0.8   | 7.3    | 4.44    | —      | 2.1   | 3.2     | 0.33             | 6.11  |
| čaj . . . . .        | 0.034  | 0.034 | —      | 0.034   | —      | 0.1   | —       | 4.22             | 0.29  |
| pivo . . . . .       | 165.3  | 49.2  | —      | 26.9    | —      | 62.9  | 49.1    | 64.7             | 60.4  |
| víno . . . . .       | —      | 3.0   | —      | 127.0   | 100.4  | 6.8   | 32.9    | 1.65             | 1.47  |
| láh . . . . .        | 1.2    | 0.9   | —      | 2.36    | —      | 1.1   | —       | 0.57             | —     |
| tabák . . . . .      | 3.6    | —     | —      | 1.22    | —      | 1.8   | —       | 1.63             | 2.93  |
| brambory . . . . .   | —      | —     | —      | —       | 29.8   | 174.0 | 88.6    | —                | —     |

U jednotlivých oborů potravin a poživatin lze zachytiti v českých zemích tento stav:

### Spotřeba masa a tuků.

Statistika spotřeby masa a tuků bývala jednou z mála statistik, na nichž bylo možno přesně sledovat spotřebu. Bohužel, i zde jsme již po 3 roky odkázaní spíše na odhady. Příčinou je zavedení paušálu daně z obrátu u zemědě-

\*) i s moukou kukuřičnou.

ských porážek v r. 1936, který znemožňuje šetření a odkazuje šetření o spotřebě masa a tuků pouze na maso a tuky, získané z porážek živnostenských. Do jaké míry ovlivňuje tato okolnost celkovou spotřebu, ukážeme níže.

Ing. Dr. Stejskal propočítal mi však celkovou spotřebu masa a tuků na Protektorát, a to z úhrnu masa a tuků z tuzemských porážek, t. j. ze zvířat na našem území poražených, ať již šlo o živý dobytek náš nebo dovezený na území Protektorátu z ciziny, včetně Slovenska i Sudet. K datům jsme dospěli součtem spotřeby masa i tuků, získaného z tuzemských porážek zemědělských i živnostenských, a salda zahraničního obchodu. Počítáme, že na Slovensko a Podk. Rus připadalo 8% celkové spotřeby a ze zbytku (t. j. 92%) pak 37% na Sudety a 63% na území Protektorátu. Ve skutečnosti měla by být číslíce nepatrně menší, neboť neznáme dovoz hotových výrobků masných a tukových ze Slovenska do Čech a Moravy, ani vývoz hotových výrobků z Protektorátu do Sudet (šunky, spec. uzenářské zboží etc.). Ale nesmíme zapomínat, že i zde působí vlivy utajených čísel, jako u všech statistik získávaných na podkladě zdanitelnosti. Rozhodně proto jmenovaná data nejsou nižší, ale spíše větší.

Po zjištění salda zahraničního obchodu (hovězí maso +105 q, hovězí lůj +778 q, hotové zboží z vepřového masa —468 q, vepř. sádlo +82.815 q, ostatní maso —2 q, celkem tedy maso —365 q a tuky +83.593 q) a propočtu spotřeby, jak výše označeno, docházíme k této spotřebě masa a tuků z tuzemských porážek v r. 1937 na území Protektorátu (v q):

|                        | Čechy     | Morava  | Protektorát |
|------------------------|-----------|---------|-------------|
| hovězí maso . . . . .  | 659.097   | 304.134 | 963.231     |
| lůj . . . . .          | 46.773    | 20.207  | 66.980      |
| telecí maso . . . . .  | 119.713   | 59.011  | 178.724     |
| vepřové maso . . . . . | 812.585   | 480.650 | 1,293.235   |
| sádlo . . . . .        | 233.939   | 172.102 | 406.041     |
| ostatní maso . . . . . | 39.152    | 16.000  | 55.152      |
| lůj . . . . .          | 1.484     | 434     | 1.918       |
| veškeré maso . . . . . | 1,630.547 | 859.795 | 2,490.342   |
| tuky . . . . .         | 282.196   | 192.743 | 474.939     |

Nyní, kdy jsme propočítali celkovou spotřebu masa a tuků na území Protektorátu, můžeme dobře srovnati tyto výsledky se statistikami spotřeby masa a tuků, které jsou měsíčně publikovány státním úřadem statistickým, ale které přinášejí od r. 1937 pouze výsledky šetření získaného masa a tuků z porážek živnostenských. Podle toho činila spotřeba masa na území Protektorátu za r. 1937 v q:

|                        | jen ze živnostenských<br>porážek | celková   |
|------------------------|----------------------------------|-----------|
| hovězí maso . . . . .  | 948.731                          | 963.231   |
| lůj . . . . .          | 66.217                           | 66.980    |
| telecí maso . . . . .  | viz ostatní maso                 | 178.724   |
| vepřové maso . . . . . | 1,024.932                        | 1,293.235 |
| sádlo . . . . .        | 324.845                          | 406.041   |
| ostatní maso . . . . . | 224.517                          | 55.152    |
| lůj . . . . .          | 1.386                            | 1.918     |
| veškeré maso . . . . . | 2,198.180                        | 2,490.342 |
| tuky . . . . .         | 392.448                          | 474.939   |



Jsou tedy — jak z přehledu vysvítá — statistiky o spotřebě masa a tuků, jež SÚS. dnes publikuje a v nichž bere zřetel jenom na živnostenské porážky, podstatně nižší. Největší úbytky jsou pak u vepřového masa a sádla, což také plně odpovídá zájmům u zemědělských porážek.

Propočítáním na hlavu činí spotřeba masa při stavu asi 7 mil. obyvatelů v Protektorátě asi 35.57 kg a tuků asi 6.78 kg. Je to větší spotřeba masa, než byla v r. 1929 na hlavu v celém býv. území Československa, zatím co spotřeba tuků je stejná.

U jednotlivých druhů masa a tuků činila v bývalém Československu v letech nejvyšší konjunktury, v době krise, v býv. Česko-Slovensku a v Protektorátu spotřeba na hlavu v kg:

|                        | Československo |       | Území býv. Česko-Slovenska | Území Protektorátu |
|------------------------|----------------|-------|----------------------------|--------------------|
|                        | 1929           | 1933  | 1937                       | 1937               |
| hovězí maso . . . . .  | 13.05          | 11.08 | 10.97                      | 13.76              |
| lůj . . . . .          | 0.96           | 0.90  | 1.09                       | 0.96               |
| vepřové maso . . . . . | 12.18          | 11.24 | 11.67                      | 18.47              |
| sádlo . . . . .        | 5.81           | 4.22  | 3.78                       | 5.80               |
| ostatní maso . . . . . | 3.47           | 3.11  | 2.97                       | 3.34*)             |
| tuky . . . . .         | 0.03           | 0.02  | 0.03                       | 0.03               |
| veškeré maso . . . . . | 28.70          | 25.43 | 25.61                      | 35.57              |
| tuky . . . . .         | 6.80           | 5.14  | 4.57                       | 6.78               |

Přehled je dobrým ukazovatelem, že spotřeba masa na území dnešního Protektorátu byla ze všech oblastí bývalého Československa největší a že většinou převyšovala nejen bývalý celostátní průměr, ale i průměr z území, od něhož po podzimních událostech byly části připojeny k jiným státům. Výjimku činí toliko spotřeba vepřového sádla a tedy i úhrnná spotřeba tuků. Nižší údaj proti r. 1929 lze však zde odůvodnit vadou statistického propočtu, který počítal i při změně dovozu (více bagounů než vepřů) se stejným poměrem sádla a masa z vepřového dobytka získaného. Tím také byl výtěžek tuků z bagounů snižován. O nápravu této statistické vady se již mezi státním úřadem statistickým a odborníky z oboru živočišné výroby jedná.

Ještě za druhé republiky bylo možno zjišťovat zlepšení v poměru mezi domácí živočišnou produkcí a spotřebou, neboť spotřeba klesla více, než činil úbytek dobytka. U skotu a vepřů odhadoval se pokles počtu dobytka asi na 29%, zatím co úbytek spotřeby asi na 31% (z toho české země asi 36% a východní asi 19%). Osamostatnění Slovenska a připojení Podk. Rusi k Maďarsku ovšem celou tuto tendenci změnilo, takže dnes nejsou již české země soběstačné ani v masě, ani v tucích a nezbývá, než úbytky hraditi zvýšeným dovozem těchto potravin ze zahraničí.

Srovnání se spotřebou masa v jiných státech ukazuje, že jsme nenáleželi mezi státy s vysokou spotřebou masa, jednak pro odlišnou povahu naší kuchyně, ale zejména proto, že důchodová hladina nebyla zde rovnoměrná s ceno-

\*) Z toho činila na území Protektorátu spotřeba telecího masa 2.56 kg na hlavu.

výni vývojem. Jeví se to konečně nejlépe ve srovnání poměrně menšího poklesu spotřeby vepřového masa v době hospodářské krise, ač úbytky u ostatních druhů byly značnější. Spotřeba u nás je podstatně nižší než v zemích severní a západní Evropy, ale vyšší než v jižních zemích.

### **Spotřeba mléka a másla.**

U mléka a mléčných výrobků, zejména másla, nemůžeme již vycházeti při zjišťování spotřeby z tak přesných dat, jako tomu bylo u masa a tuků. Naopak jsme více méně odkázáni jenom na odhad z dat výrobních. Víme, že na území Protektorátu máme 1,246.523 krav a že průměrná dojivost krav zde činí 1938 l mléka ročně. Znamená to, že celkovou produkci mléka lze zde odhadnouti na 2.415,949.000 l. Jelikož na přímou spotřebu v zemědělských závodech připadá 736,864.000 l mléka, na prodej ze zemědělských závodů přímo do konsumu 440,741.000 l a na prodej z mlékařských závodů do konsumu 189,441.000 l, vysvítá ze součtu, že celkovou přímou spotřebu mléka na dnešním území Protektorátu lze odhadnout asi na 1.367,046.000 l mléka. Podle této celkové spotřeby připadá na 1 obyvatele Protektorátu 190 l mléka ročně. Tento propoččet vznikl odhadem na 7.2 mil. obyvatelů, žijících v dnešních českých zemích. Při stavu asi 6.8 mil. obyvatelů z r. 1930, jak to dosud podle posledního sčítání propočítává SÚS., zvýšila by se spotřeba mléka u 1 obyvatele asi na ročních 201 l mléka.

Při těchto datech jde o skutečnou spotřebu mléka. Kdybychom počítali s celým vyrobeným množstvím mléka jako se spotřebou, pak při množství výroby 2416 mil. litrů by připadalo na hlavu 345.1 l. V bývalém Československu připadalo průměrně na jednoho obyvatele při výrobě 4500 mil. l mléka 296 litrů ročně, po připojení území, kdy stav dojnic klesl asi o 30% a výroba se snížila asi na 3140 mil. litrů, 310 litrů mléka ročně.

Číslice přímé spotřeby mléka — 190, resp. 201 l na jednoho obyvatele — je ve srovnání se spotřebou v cizích státech značná. Pokud lze srovnati s cizími statistikami, je tato spotřeba u nás hned po Švýcarech (244 l) největší.

Stejným způsobem jako u odhadu spotřeby mléka můžeme zjišťovat i spotřebu másla. Z celkového vyrobeného množství 2.415,949.000 l mléka připadá, jak jsme právě zjistili, pro přímou spotřebu mléka 1.367,046.000 litrů, takže na výrobu ostatních mléčných výrobků připadne 1.048,903.000 litrů. Z této částky se spotřebuje na výrobu másla v zemědělských závodech 833,503.000 litrů mléka, z nichž se vyrobí 333.401 q t. zv. másla selského, a v mlékařských závodech 215,400.000 litrů k výrobě 72.358 q másla čajového. Znamená to, že roční výroba másla na území Protektorátu Čechy a Morava činí 405.759 q másla. Jelikož vývoz nepřichází v úvahu a naopak musíme počítat (data jsou propočtena z r. 1937) ještě s dovozem 267 q másla z ciziny, lze celkovou spotřebu másla odhadnouti asi na 406.026 q. Na 1 obyvatele připadá ve spotřebě ročně asi 5.6 kg másla (při počtu 7.2 mil. obyvatelů), resp. 6 kg (při počtu 6.8 mil. obyvatelů podle stavu v r. 1930).

### **Spotřeba mouky a bramborů.**

U mouky, stejně jako u bramborů lze dnešní spotřebu zjistit jenom odhadem, neboť spotřeba zde ani dříve úředně zjišťována nebyla a pokud se v tomto šetření prováděly pokusy, bývaly často velmi rozličné. Vedle propočtů Ing. Dr. L. Stejskala, Dr. Mráze, Dr. Hejdy, Ing. Dr. Domorázka, Ing. Dr. Kli-meckého, prof. Dr. Brdlíka a j. máme tu nejčasovější šetření Dr. Tumlíře.

Dr. Tumlíř ve Statistickém zpravodaji (č. 1—2, 1939) propočtl spotřebu pšenice a žita k výrobě mouky v průměru let 1934/35 až 1936/37 na území bývalých historických zemí a dnešního Protektorátu Čech a Moravy ve vagoncích:

|                   | území   |        |
|-------------------|---------|--------|
|                   | původní | nové   |
| pšenice . . . . . | 92.304  | 63.904 |
| žito . . . . .    | 81.946  | 54.021 |

Připadá pak podle propočtu na 1 obyvatele kg:

|                   | území   |      |
|-------------------|---------|------|
|                   | původní | nové |
| pšenice . . . . . | 85      | 92   |
| žito . . . . .    | 75      | 78   |

K propočtu spotřeby mouky použil jsem výše zmíněných dat Dr. Tumlíře a výsledku šetření mlynářské statistiky (Ing. Horký), že z 1 q pšenice lze bez rozdílu druhů vyrobit asi 71—76% pšeničné mouky v průměru a z 1 q žita asi 65—70% žitné mouky. Pak dospíváme k těmto datům spotřeby mouky:

|                          | %<br>výroby mouky<br>ze zrna | celková<br>spotřeba<br>vag. | spotřeba<br>na hlavu v kg |
|--------------------------|------------------------------|-----------------------------|---------------------------|
| pšeničná mouka . . . . . | 71                           | 45.372                      | 64.81                     |
|                          | 76                           | 48.567                      | 69.38                     |
| žitná mouka . . . . .    | 65                           | 35.114                      | 50.16                     |
|                          | 70                           | 37.815                      | 54.01                     |

Bude tudíž spotřeba pšeničné mouky na 1 obyvatele činiti 64.8—69.4 kg, žitné mouky 50.2—54 kg. Propočet tento je průměrný, což znamená, že konsum sám podle různých odbytových středisk bude různý. V oblasti Prahy používá se na př. více mouky přední, v jižních Čechách mouky zadní, atd. Ze srovnání s výnosem pšenice i žita u nás (odečteme-li výsevek) pak vysvitne, že zásobovací situace u žita bude příznivější než u pšenice.

U bramborů nutno předpokládat, že z bývalé normální sklizně, odhadované na celém býv. území československém na 100 milionů q, připadá na konsum lidský pouhých 15%, kdežto na průmysl bramborářský 9%, na zkrmování 50%, na sadbu 16% a na ztráty a jiné užití 10%.

Ze sklizně r. 1937, činící 123.6 mil. q, připadalo na Čechy a Moravsko-slezskou zemi 56.8 + 36.5 mil. q, tedy celkem 93.3 mil. q. Po územních změnách změnila se situace tak, že na dnešní české země v Protektorátu připadá 67.3 mil. q sklizně, z toho na Čechy 43.3 a na Moravu 24 mil. q. Při propočtu 15%, které ze sklizně připadají na lidský konsum, lze předpokládat, že skutečná spotřeba bramborů zde činí 10.1 mil. q. Přepočteno na 1 obyvatele připadá na lidskou spotřebu 144.2 kg.

### Cukerní spotřeba.

Velmi přesně — díky pečlivému šetření Ústředního spolku průmyslu cukrovarnického — lze sledovati u nás spotřebu cukru, i když je v ní zachycován jenom přesun od rafinerií do jednotlivých spotřebních obvodů. Ředitel Ústředního spolku Jindřich Nováček, jako člen nedávno utvořeného distri-



bučního komitétu, nám však dopomohl i k šetření bližším a zejména při odhadech celé letošní spotřeby.

Z celkového kontingentu rafinerií 2,567.511 q je pro letošní kampaň limitováno 85%. Z toho připadá na Čechy 1, 541.732 q a na zemi Moravskoslezskou 1,025.779 q. U Moravy převyšuje tato částka spotřebu v důsledku starých kontingentů, směřujících ještě z dob rakouské monarchie k Vídni. Přebytek tento přechází však dnes do Čech, kde se cukru nedostává.

Od 1. října 1938 do 15. června t. r. činila spotřeba cukru v českých zemích 1,609.322 q (z toho činí zbytek loňského kontingentu 273.292 q, t. j. 10.67%), proti 1,977.638 q, ve stejné době v roce předcházejícím, ale na celém bývalém území Čech a Moravy, t. j. včetně Sudet, kdy převod zbytku kontingentu činil 368.316 metr. centů, čili 18.62%. Za letošní údobí zaznamenala spotřeba veliké výkyvy, které způsobila tehdejší politicky pohnutá doba, jak vysvítá z jednotlivých měsíčních přehledů (v q):

|                    | 1938—39            | 1937—38                                      |
|--------------------|--------------------|----------------------------------------------|
|                    | území Protektorátu | území býv. Čech a Moravy, t. j. včetně Sudet |
| prosinec . . . . . | 223.362            | 267.942                                      |
| únor . . . . .     | 128.347            | 190.298                                      |
| březen . . . . .   | 244.840            | 230.466                                      |
| duben . . . . .    | 214.721            | 226.110                                      |
| květen . . . . .   | 199.960            | 270.781                                      |

Měsíční spotřeba v letošní kampani byla velmi silně ovlivňována politickými událostmi. Zvláště je to patrné na datech z prosince 1938 a z března a dubna letos. V březnu dosáhla dokonce spotřeba vyšší číslce než spotřeba loňská celého bývalého území Čech a Moravy. Rovněž i vysoká loňská spotřeba květnová odpovídala plně vlivům vojenských opatření. Vidíme z toho, jak právě cukerní spotřeba je citlivá na politické dění a jak na ní lze ze všech spotřebních statků nejlépe zachytiti souvislost spotřeby s politickým a hospodářským vývojem.

Spotřeba cukru v Čechách a na Moravě za kampaň 1937-38, t. j. od 1. října 1937 do 30. září 1938 činila 3,041.426 q, z čehož připadalo na kontingent, který byl vyčerpán, 2,560.956 q, čili 84.86%, a na zbytek z předcházejícího kontingentu 480.470 q, čili 15.92%. Tato spotřeba činila 100.78%, neboť základní kontingent v hodnotě rafinády činil jen 3,017.773 q cukru.

Srovnáme-li spotřebu cukru u nás za letošní část kampaně se stejným obdobím spotřeby v kampani 1937-38, pak nám vychází průměrné měsíční snížení o spotřebu v krajích, připojených k Říši, asi 14.66—23.7%. Vysvítá z toho, že pokles spotřeby cukru v Čechách a na Moravě o Sudety činí toliko asi 22% a nikoli, jak se dosud předpokládalo, kolem 30%. Postupem doby se totiž ukázalo, že i po vyloučení mimořádných spotřebních zjevů (velké nákupy, zásobování) se počítalo s odhadem mnohem většího schodku v důsledku ztrát sudetských odbytišť. Pravděpodobně se nepočítalo se spotřební schopností Čechů, usazených dříve v Sudetech a ve východních zemích a přestěhovavších se k nám, ani s větší skutečnou tuzemskou spotřebou. Určitý vliv zde také vychází ze skutečnosti, že některé rafinerie, které připadly po zářijových událostech k Říši (sudetské Krásné Březno, Ústí nad Lab., Břeclav) byly ze značné, ne-li z převážné části odkázány na odběr suroviny (cukrovky) z dnešního území Protektorátu.

K odhadu spotřeby pro letošní kampaň 1938-39 můžeme dojít součtem dosavadní skutečné spotřeby se spotřebou za zbývající období loni, sníženou ovšem o průměr asi 22%, o kteréžto procento se snížila spotřeba Čech a Moravy po připojení Sudet k Říši. Tak nám vychází spotřeba q:

|                                                          |           |
|----------------------------------------------------------|-----------|
| letos do konce května . . . . .                          | 1,532.278 |
| loni od 1. VI.—30. IX. . . . .                           | 1,175.561 |
|                                                          | <hr/>     |
|                                                          | 2,707.839 |
| minus 22% z 1,175.561 . . . . .                          | 258.623   |
|                                                          | <hr/>     |
|                                                          | 2,449.216 |
| plus zbytek nevyčerpaného loňského kontingentu . . . . . | 273.292   |
|                                                          | <hr/>     |
| celkem . . . . .                                         | 2,722.508 |

Jelikož je nutno vyloučiti některé průvodní zjevy, které souvisely se zářovnicovou horečkou v prvních letošních měsících, lze odhadnouti spotřebu cukru pro kampaň 1938-39 pro území Protektorátu asi na 2,40—2,45 mil. q. Znamená to však současně, že musíme udržet pro letošní kampaň plně 85% limit kontingentu rafinerií, t. j. 2,182.584 q, i když máme k dispozici zbytek loňského kontingentu ve výši 273.992 q. Jenom tak bude kryta plně spotřeba až do počátku nové výroby.

Za daných předpokladů je ovšem samozřejmé, že na samotném území Protektorátu se zvyšuje spotřeba cukru na hlavu podstatněji nejen proti bývalému území Čech a Moravy, ale i proti průměru býv. Československa. V kampani 1937-38 činila v býv. Československu spotřeba cukru v hodnotě rafinády (v závorce v hodnotě suroviny), přepočtená na 1 obyvatele 24.0 (27.3) kg, z toho v Čechách (včetně Sudet) 28.9 (33.0) kg, v zemi Moravskoslezské 26.7 (30.4) kg na Slovensku a Podkarpatské Rusi 13.4 (15.3) kg. Na Podkarpatské Rusi samotné činila spotřeba na hlavu 6.4 kg v hodnotě rafinády.

Na dnešním území Protektorátu můžeme zatím zjistit přesně spotřebu cukru v hodnotě rafinády na jednoho obyvatele jen za prvou polovinu kampaně 1938-39. Při počtu 4.5 mil. obyvatelů v Čechách a 2.3 mil. na Moravě činila ve srovnání s loňskem včetně Sudet (Čechy 7.1, Morava 3.6 mil. obyv.):

|                       | letos kg | loni kg |
|-----------------------|----------|---------|
| Čechy . . . . .       | 17.4     | 13.4    |
| Morava . . . . .      | 15.0     | 12.1    |
|                       | <hr/>    |         |
| Protektorát . . . . . | 16.6     | 12.95   |

Jelikož druhá polovina kampaně zaznamenává vždy větší spotřebu cukru, pak lze odhadnouti spotřebu cukru v Protektorátě asi na 34—35 kg na 1 obyvatele.

Ve srovnání s ostatními zeměmi přesáhne tudíž spotřeba v Protektorátě na 1 obyvatele značně spotřebu ve střední Evropě a bude stát za Dánskem, Vel Británií a Švýcarskem

Na naši spotřebu měly v letošní kampani vliv dvě události, jež nelze opominouti. Je to jednak dohoda mezi velkoobchodníky, jednak utvoření distribučního komitétu. Zrovnoprávnění velkoobchodu způsobilo právě, že byla v obchodu s cukrem odstraněna dosavadní doména jen některých firem a že dnešní značné rozšíření počtu velkoobchodníků s cukrem projevuje i vliv na vyšší cukerní spotřebu. Distribuční komitét pak, pracující od září 1938, schází se



denně a uvolňuje cukr pro spotřebu domácí i podniků. Zkoumá došlé žádosti o přiděl cukru a přikazuje rafineriím dodávky k vyřízení v poměru k jejich zdaňovací posici. Tím, že dbá toho, aby nebyly zbytečně na jednom místě hromaděny zásoby, mohl zvláště v poslední neklidné době regulovati cukr podle skutečné poptávky, aniž by kde došlo k poruchám.

### Spotřeba nápojů.

Z nápojů, zvláště alkoholických, bude nás nejvíce zajímat spotřeba piva. Zde můžeme zjistit, že výstav činil v r. 1938 v území protektorátním v Čechách 5,063.824 hl, na Moravě pak 1,218.488 hl, celkem tedy 6,282.312 hl. Nadále však bude pro jednotnost přepočtů v celém tomto článku používána dat z roku 1937, kdy výstav piva — přepočten na území Protektorátu — činil 5,832.344 hl, z toho v Čechách 4,470.004 hl a na Moravě 1,092.340 hl. Z celku snížil se výstav piva v důsledku připojení území k Říši a Polsku (v závorce data za celé bývalé území Čech a Moravy) v Čechách o 1,688.308 hl (6,432.771 hl), na Moravě o 445.064 hl (1,537.404 hl), celkem tedy v českých zemích o 2,133.372 hl z původního výstavu 7,970.175 hl. Pokles výstavu činí tedy 26.8%.

Po odečtení salda zahraničního obchodu činila skutečná spotřeba piva v českých zemích, t. j. tedy výstavu piva pro tuzemsko, přepočteno na dnešní protektorátní území (v hl):

|                       | 1930      | 1936      | 1937      |
|-----------------------|-----------|-----------|-----------|
| Čechy . . . . .       | 5,846.619 | 4,227.872 | 4,651.326 |
| Morava . . . . .      | 1,568.254 | 996.350   | 1,098.633 |
| Protektorát . . . . . | 7,414.873 | 5,224.222 | 5,749.959 |

Přepočteno na 1 obyvatele, činila spotřeba (Protektorát při stavu 7 mil. obyvatelů) v litrech:

|                               | 1929  | 1933 | 1936 | 1937 |
|-------------------------------|-------|------|------|------|
| býv. Československo . . . . . | 77.8  | 52.6 | 49.2 | 53.9 |
| Čechy původní . . . . .       | 120.2 | 85.1 | 78.3 | 85.1 |
| Morava původní . . . . .      | 59.1  | 39.2 | 37.3 | 41.3 |
| České země průměr . . . . .   | 89.6  | 62.2 | 57.8 | 63.2 |
| Protektorát . . . . .         | 105.9 | —    | 74.6 | 82.1 |

I u piva, stejně jako u cukru, byl pozorovati ve spotřebě mnohem menší pokles, než jaký byl původně, zvláště úředně, očekáván. Stát sám odhadoval pokles spotřeby v Čechách o 35.7% a v zemi Moravskoslezské asi o 35.5%, zatím co zjištěné dnes přepočty ukazují, že spotřeba piva v českých zemích klesá po událostech v březnu t. r. asi jenom o 27%. Ve srovnání s cizinou dostáváme se tak mezi největší spotřebitele piva v Evropě, hned za Belgií.

U ostatních nápojů bylo spotřebováno v r. 1938 přepočteno na území Protektorátu a na 1 jeho obyvatele (při stavu 7.2 mil. obyvatelů):

|                               | celkem<br>v hl | na 1 obyvatele<br>v l |
|-------------------------------|----------------|-----------------------|
| víno z hroznů . . . . .       | 192.561        | 26.7                  |
| víno z jiného ovoce . . . . . | 30.644         | 0.43                  |
| ovocné šťávy . . . . .        | 12.081         | 0.17                  |
| limonády . . . . .            | 134.488        | 1.8                   |
| sodová voda . . . . .         | 207.224        | 2.9                   |
| minerální voda . . . . .      | 96.214         | 1.3                   |

Srovnání s bývalým českým územím ukazuje na nestejnorodé, ale podstatné rozdíly. Vyplynávají většinou z velké spotřeby ovocných šťav a minerálních vod v sudetské oblasti, kde ke zvýšenému konsumu silně přispívala místa minerálních zdrojů, odkud se vody expedují a kde se též zdaňují a lázeňský ruch. Proto také nemůže být pro naši spotřebu rozhodující pokles konsumu z celkového zdaněného množství na př. u minerálních vod, který činí v Čechách 62.6%, ale na Moravě již jen 14.5%. Jinak klesá v důsledku odpadu sudetského konsumu a výrobních středisk, kde se zdanění provádí, spotřeba ovocných šťav v Čechách o 46.4% a na Moravě o 52.6%, limonád o 28.6% a 25.3% a sodové vody v Čechách pouze o 9.6% (většina sodovkáren je na dnešním území Protektorátu) a na Moravě o 25.4%. U vína blíží se pokles spotřeby příslušnému procentu úbytku obyvatelů z připojeného území: v Čechách tedy asi 32% u vína z hroznů a 21.7% u vína z jiného ovoce, na Moravě 36.3% a 30.3%. Zde souvisí výše procenta odpadu spotřeby s územní změnou jihomoravského vinařského kraje.

U lihu, kde na výrobu v českých zemích připadá asi 574 tis. hl, lze odhadnouti spotřebu asi na 510 tis. hl. Úbytek spotřeby je zde menší než úbytek výroby, takže podnikům vzniká problém odbytový.

### Spotřeba ovoce.

Velmi obsáhle byla propočítána Státním úřadem statistickým pro úřední účely spotřeba ovoce v Protektorátu a v Sudetách, a to v průměru let 1933 až 1937. Úřad propočítal zvláště pro obě oblasti sklizeň ovoce, přebytek či schodek zahraničního obchodu mezi oběma územními celky, přebytek dovozu ovoce ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, saldo přepravy mezi Protektorátem a Sudetami a konečně dovozní schodek nebo přebytek. Z těchto dat mohl pak propočítat celkovou spotřebu ovoce jak na našem území, tak i v Sudetách. Výsledky, k nimž jsme dále propočítali potřebu dovozu či možnost vývozu, jsou tyto:

| A. Čerstvé<br>ovoce.       | Sklizeň ovoce v q |         | Celková spotřeba v q |           | Potřeba dovozu (+)<br>a vývozu (-) |           |
|----------------------------|-------------------|---------|----------------------|-----------|------------------------------------|-----------|
|                            | Protektorát       | Sudety  | Protektorát          | Sudety    | Protektorát                        | Sudety    |
| jablka . . . . .           | 918.849           | 428.437 | 1,302.098            | 662.323   | + 383.249                          | + 233.886 |
| hrušky . . . . .           | 480.703           | 289.655 | 512.829              | 169.791   | + 32.126                           | — 119.864 |
| třešně . . . . .           | 335.560           | 95.751  | 262.099              | 172.376   | — 73.461                           | + 76.625  |
| višně . . . . .            | 39.315            | 9.829   | 39.195               | 10.102    | — 120                              | + 273     |
| švestky . . . . .          | 682.248           | 166.319 | 703.888              | 255.211   | + 21.640                           | + 85.892  |
| slívy . . . . .            | 69.581            | 29.678  | 70.581               | 30.178    | + 1.000                            | + 500     |
| meruňky . . . . .          | 16.731            | 13.040  | 52.940               | 15.512    | + 36.209                           | + 2.472   |
| broskve . . . . .          | 3.572             | 2.441   | 11.091               | 6.353     | + 7.519                            | + 3.912   |
| vlašské ořechy . . . . .   | 29.489            | 8.463   | 37.655               | 13.771    | + 8.166                            | + 5.208   |
| lískové ořechy*) . . . . . | 400               | 100     | 21.397               | 7.745     | + 21.397                           | + 7.645   |
| angrešty . . . . .         | 40.381            | 18.398  | 49.981               | 18.298    | + 600                              | — 100     |
| rybiz . . . . .            | 58.748            | 45.600  | 60.648               | 44.700    | + 1.900                            | — 900     |
| hrozny*) . . . . .         | 7.000             | 13.000  | 29.199               | 25.144    | + 22.199                           | + 12.144  |
| maliny*) . . . . .         | 3.000             | 6.500   | 11.000               | 8.500     | + 3.000                            | + 2.000   |
| jahody*) . . . . .         | 5.000             | 8.000   | 9.151                | 9.112     | + 4.151                            | + 1.112   |
| Úhrnem . . . . .           |                   |         | 3,214.489            | 1,468.728 |                                    |           |

\*) Odhad.

| B. Ovoce<br>jižní.    | Sklizeň ovoce v q |        | Celková spotřeba v q |           | Potřeba dovozu (+)<br>a vývozu (-) |        |
|-----------------------|-------------------|--------|----------------------|-----------|------------------------------------|--------|
|                       | Protektorát       | Sudety | Protektorát          | Sudety    | Protektorát                        | Sudety |
| pomeranče . . . . .   |                   |        | + 126.070            | + 100.856 |                                    |        |
| citrony . . . . .     |                   |        | + 80.293             | + 64.235  |                                    |        |
| pomer. a citr. nalož. |                   |        | + 1.192              | + 954     |                                    |        |
| banány . . . . .      |                   |        | + 13.151             | + 10.521  |                                    |        |
| fíky . . . . .        |                   |        | + 18.340             | + 8.465   |                                    |        |
| suš. vinné hrozny .   | Není              |        | + 16.971             | + 13.577  | Celá spotřeba<br>je dovozem        |        |
| datle . . . . .       | domácí            |        | + 2.419              | + 1.935   |                                    |        |
| ananas . . . . .      | sklízne           |        | + 16                 | + 15      |                                    |        |
| mandle . . . . .      |                   |        | + 6.316              | + 6.053   |                                    |        |
| kokosové a j. ořechy  |                   |        | + 25.705             | + 20.564  |                                    |        |
| svatojanský chléb     |                   |        | + 1.424              | + 1.139   |                                    |        |
| kaštiny jedlé . .     |                   |        | + 3.108              | + 2.486   |                                    |        |
| olivy . . . . .       |                   |        | + 10                 | + 8       |                                    |        |
| granátová jablka      |                   |        | —                    | —         |                                    |        |
| Úhrnem . . . . .      |                   |        | + 295.015            | + 230.808 |                                    |        |

U ovoce sušeného a upravovaného není stav tuzemské výroby znám; proto spotřebu nezachycujeme. Známe je jen zahraniční obchod. U jižního ovoce se přirozeně dovoz rovná celkové naší spotřebě.

U medu, který v přehledu není uveden, činila spotřeba v českých zemích 29.391 q, z čehož připojením území k Říši a Polsku odpadlo 10.702 q. Zůstává tedy v Protektorátu spotřeba asi 18.689 q, což znamená při počtu 7 mil. obyvatelů asi 0.27 kg na osobu.

#### Potraviny, dovážené z ciziny.

U dovozu zboží osadnického a koření, dováženého vesměs ze zahraničí, používáme dat dovozu z r. 1937. Zde však lze tuzemskou spotřebu odhadnouti jenom podle odhadního klíče, zejména že z celkového dovozu připadalo u tohoto zboží na východní země asi 2 až 10% a ze zbytku asi 33% na Sudety. V metr. centech podle této struktury činily odhady:

|                           | dovoz   | spotřeba | v kg na 1 obyv. |
|---------------------------|---------|----------|-----------------|
| kakaové boby . . . . .    | 102.205 | 78.800   | 1.13            |
| káva . . . . .            | 110.940 | 75.000   | 1.07            |
| čaj . . . . .             | 5.402   | 3.600    | 0.05            |
| koření . . . . .          | 15.546  | 10.000   | 0.14            |
| rýže . . . . .            | 607.470 | 365.000  | 5.50            |
| mořské ryby čerstvé . . . | 149.970 | 95.000   | 1.36            |
| mořské ryby upravené . .  | 55.959  | 35.000   | 0.50            |

Šetření u kakaových bobů bylo provedeno odhadem podle poměru počtu obyvatelstva u nás a v Říši. Je zajímavé, že tato čísla se také téměř úplně shodují s 85% limitem přidělového kontingentu kakaových bobů pro naše čokoládovny. U ostatních položek byly propočty podle výše uvedeného klíče korigovány odhady některých dovozců či spotřebitelů.

V porovnání s průměrem spotřeby na 1 obyvatele v bývalém Československu zůstává nejtypičtějším stálý vzestup spotřeby rýže. Spotřeba stoupala od r. 1929, kdy činila 3.31 kg, na 3.90 kg v r. 1933 a dále na 4.20 kg v r. 1937



v celé republice. Na území Protektorátu se zvyšuje až asi na 5.5 kg na osobu. Téměř konstantní zůstává spotřeba kávy i čaje. Zvýšený konsum mořských ryb a konzerv odpovídá zvýšené propagaci levnějších druhů, zatím co dříve se pod tímto označením vyskytovaly spíše jen lahůdky.

### **Závěr.**

Po všech těchto propočtech mohou se nyní praktičtí zájemci pokusit o stanovení bilance výroby a spotřeby našich nejdůležitějších potravin. Základním rysem naší spotřeby na dnešním území Čech a Moravy je její výše, která jde nad průměrem bývalého Československa i Česko-Slovenska. Znamená to, že — nemá-li se změnit naše životní úroveň — budeme muset počítat se změnami ve výrobě a místy ve zvýšení dovozu. Rozhodně nemůžeme se stát zásobárnou pro země či oblasti jiné, což znamená, že nemůžeme, až na výjimky, zvyšovat vývoz potravin z prosté skutečnosti vlastní životní vyspělosti a vysoké konsumní schopnosti.

VÁCLAV NAXERA.

## **Rozhledy**

### **Životní prostor.**

Je to pojem současně zeměpisný i politický. Z toho už plyne, že pro diskuse o něm platí to, čím se liší publicistika od vědy: že závěr je předem dán. Jest už známo napřed, k čemu se dospěje, protože se k tomu chce, má a musí dospět. To je opak úvahy vědecké, která od pozorování faktů a souvislostí dospívá k závěrům, které na počátku nezná a které přijímá, pokud zůstává vědou, ať jsou jí příjemné čili nic. Namítne se, že politické cíle vždycky bude určovati a posuzovati politika, kdežto vědě že připadá při tom úkol sekundární. S tím je možno souhlasiti, jestliže sekundárním rozumíme tolik jako negativní, že totiž věda má hledati, sbírat a dávat poučení o tom, čeho se lidské kolektivní počínání má vystříhati, jestliže chce budovati na trvalo. Životní prostor je název v politice nedávný, avšak jeho obsahu se užívá již dávno. Jestliže bylo Holandsko druhdy prohlašováno za naplaveninu francouzských řek, bylo to právě tak výrazem pro národní expansi, jako je učení o životním prostoru v ústech svého předního zástupce, bývalého generálmajora prof. Haushofera a jiných.

Nedávno rozšířila říšská diplomaticko-politická korespondence článek, z něhož vyjímáme: „Životní prostor neznámá politickou oblast, na kterou si národ činí nárok, nýbrž onu oblast, která mu vždycky musí být přístupná, aby byl zajištěn svobodný vývoj a existence obyvatelstva. Anglie má takový prostor uvnitř své říše a jí postačí, jestliže má zajištěn volný přístup ke všem jejím částem. Naproti tomu nemůže německý lid nalézt dostatečného uspokojení svých životních potřeb uvnitř své vlastní politické oblasti. Zvláště země na jihovýchodu skýtají tu do jisté míry náhražku, neboť netísňená výměna výrobků mezi Říší a těmito státy podstatně poněkud vyrovnává tuto překerní situaci. Jakmile přijde z venku porucha v tomto mezistátním pracovním procesu a v jeho dalším rozvíjení, musí to Říše považovati právě tak za výron nepřátelského smýšlení, jako by to učinila Anglie,